

Pictau, barbarisme d'un ms. antic en lloc de *pictos*: única forma catalana és *pictè* *Pictògraf, pictografia, ictogràfic, pictòric, V. pintar Picullar*, barbarisme cal per *pellucar*

+PIDALA emp. 'mena de papallona que pon el xicolí, cuc que ataca la vinya i no li deixa més que rapa', Campmany, Cantallops (1958); origen incert, és que més essent mot només conegut recentment i sense documentació; potser reducció fonètica de *pols 'ala*, per la polsina que tenen damunt les ales moltes menes d'arnes i lepidòpters. Però en el fons sembla que es tracta d'una alteració del fr. *pyrale* que encara etimològicament significués un moixonet com el fr. *πυραλλίς, -ίδος* (el rupit, fr. *rouge-gorge*) ha estat sat com a nom d'una espècie d'arna (Sachs-Villatte). Doncs només la *-d-* serà deguda a l'etim. popular *pols 'ala*. Teòricament almenys, la forma millor de catalanitzar el mot hauria estat *piràllide* (com *piràmide, criàllide*).

Pidoix, V. bodoix Pidolaire, pidolar, V. petició Piduvar 'recórrer un terme a peu constatant-ne els elements', *V. peu Piedat, piedós, pietadós, pitança, pietat*

PIETAT, pres del ll. *pietas, -ātis*, id., derivat de *pius* 'piadós', 'afecte als pares, a la pàtria'. □ 1.ª doc.: Lull.

«Si Déus volc donar a greus treballs e a mort la natura que pres, per ço que ns reemés del demoni, és segueix que ell nos vulla perdonar, si ns confiam i la sua pietat e misericòrdia», *Blanq.* (§ 31, *NCl.* I, 71.27). No caldrà que ens entremetiguem en la història i documentació d'un mot que ha estat sempre fidel la forma i sentit del llatí eclesiàstic, i ha pertangut a la llengua comuna i a la popular de tots els temps: vegeu sobretot els nombrosos passatges del *Tirant* i els *Eximplis* que n'aplega el *DAG.*, que ens il·lustren sobre tots els seus usos i matisos en la llengua clàssica el S. xv.

DERIV. i PRIMITIU. El ll. *pius, pia, pium* ha pertanyut sempre en català al llenguatge erudit i catequístic: religiós i poc arromançat; reemplaçat en general per *piadós*, el primitiu fou usat només en llenguatge escrit o adoctrinador, mantenint-hi la *-o* llatinitzant en masculí; el femení *pia* penetrà poc més, i fou perquè li serviren de bàcul frases i conceptes repetidíssims com *obres pies, pies creences, la causa pia*, sense comptar que el sexe ja es prestava més a subratllar o a exagerar els hàbits piadosos que no la virilitat. «Són les leys certs preceptes --- necessaris per a bé --- viure, així los condidors d'elles han de --- estar molt vigiliants en què sien *pies, santes y justes*», L. de Peguera, 1630, *Pràctica de Cortes*, p. 6.3f.

Així ha rebut consolidació en la llengua literària moderna: «Conta la gent de per allí si fou martiritzat tant Atanasi havia la torre dels Senyors de Pinós, indicant-ho la sanc en algunes admelles d'un admeller, que no he vist: si és falòrnia, no ho sé; per los de

Badalona serà *pia* crehència... y fora», B. de Maldà (*Excursions*, p. 117). «Doncs pren ma filla Tèudia, la dels ulls clars: / dona guerrera y *pia* t'en portaràs», MilàF (*Pros Bernat*, v. 259). «Te presums i engavanyes alhora / ab manto de monja i vestit de senyora / --- / pro mudes de pressa i, amb gran gosadia, / la dama i la nimfa i la musa i la *pia* / s'arrenca el postís i la veu disfressada, / i surt la marmanera endiablada, / que empaita la monja i li crema el convent», Maragall (*Oda a Bna.*, v. 51).

Fou sobretot allà on l'imperi levític restà més indisputat, a l'illa de Mallorca, que l'arrelament d'això davallà fins als nivells fonsos de la llengua popular, en la frase mall. *tenir la pia a* algú, primer 'tractar amb miraments o indulgència compassiva': «encara que ell no los tengués molt la *pia* an es moros, perquè los havia vist de molt prop anant per la mar, així mateix el convidà a dinar per no perdre sa costum» en una narració popular recoll. per l'Arx. Lluís Salvador (p. 269); i comunament ja pren el sentit de 'veure de bon ull' (Alcover, *BDLC* IX, 362; XII, 94). No en mancà, però, algun reflex irònic en la fraseologia popular barcelonina: «res d'agraviar --- res de malmetre cristians; a la *pia*, a la segura: fer-los badallar de misèria, sense que ho coneguim», Em. Vilanova (*Entre Fam.*, 107).

En lloc de *pietat* apareixen, en algun text arcaic i d'extrema popularitat, les formes *piatat (DAG.)* i fins *piadat*, que s'han documentat més en occità antic i restaren llargament en el castellà medieval (veg. nota al vers 144c del meu Juan Ruiz); en català aviat ho eliminà la influència del llatí doctrinal, per obra de l'església, de Lull etc. Però restà basada en aquesta variant la forma del derivat *piadós*, que s'imposa ja des del gran escriptor: «les condicions de l'amat són que sia vertader, liberal, *piadós*» (*Amic e Amat*, *NCl.* XIV, 32.8); «la manera ni la oració que ell fahia era tan devota e tan *piadosa* que ---» (*Blanq.*, *NCl.* I, 90.10); *Merav.* (*NCl.* III, 45), *piadosament*, *Blanq.* (I, 275.17); i així quedà com a cosa definitiva: «*piadós: pius*», JnEsteve (*LiEleg.*, 0-8.4); fins i tot en escrits de moriscos o renegats musulmans, on la fórmula *piadós/piadant* és calc de l'aràbiga *ar-rahmân wa r-rahîm*: «En nom de Déu, lo *piadós e-l piadant*, pregàries de Déu sobre Mahomet ---», a. 1296 (*BABL* III, 301). La variant *piatós* o *pietós* fou sobretot rossellonesa: «Lodovic fo emperador --- mot *piatós* ---», «o fé per *piatosa* intenció» (trad. *pius, pia* de l'original), *VidesR.*, 265r, 123v1 (i veg. el Gloss., s. v. *pietós*). Rar *pietadós*.

El negatiu ll. *impius* fou doncs adaptat al català com *impiadós*, que és la forma general en els clàssics medievals, i que no fou després abandonada: «Tu sola justifiques lo *impiadós*», *Blanq.* (IV, 147, ap. 316, així ed. v); «no pas per mos mèrits mas a suplicació de la Mare del Fill de Déu --- aqueixa gràcia singular, per ventura no la trobaràs tu, e molts --- porien caure en la fossa de què jo són escapat --- Infern! --- —E per què? —diguí jo—. Fort me'n meravell, car en vostra vida --- no viu ni poguí conèixer que fóssets mal cristià ne *impiadós*; bé veyà que èrets inclinat a alguns